

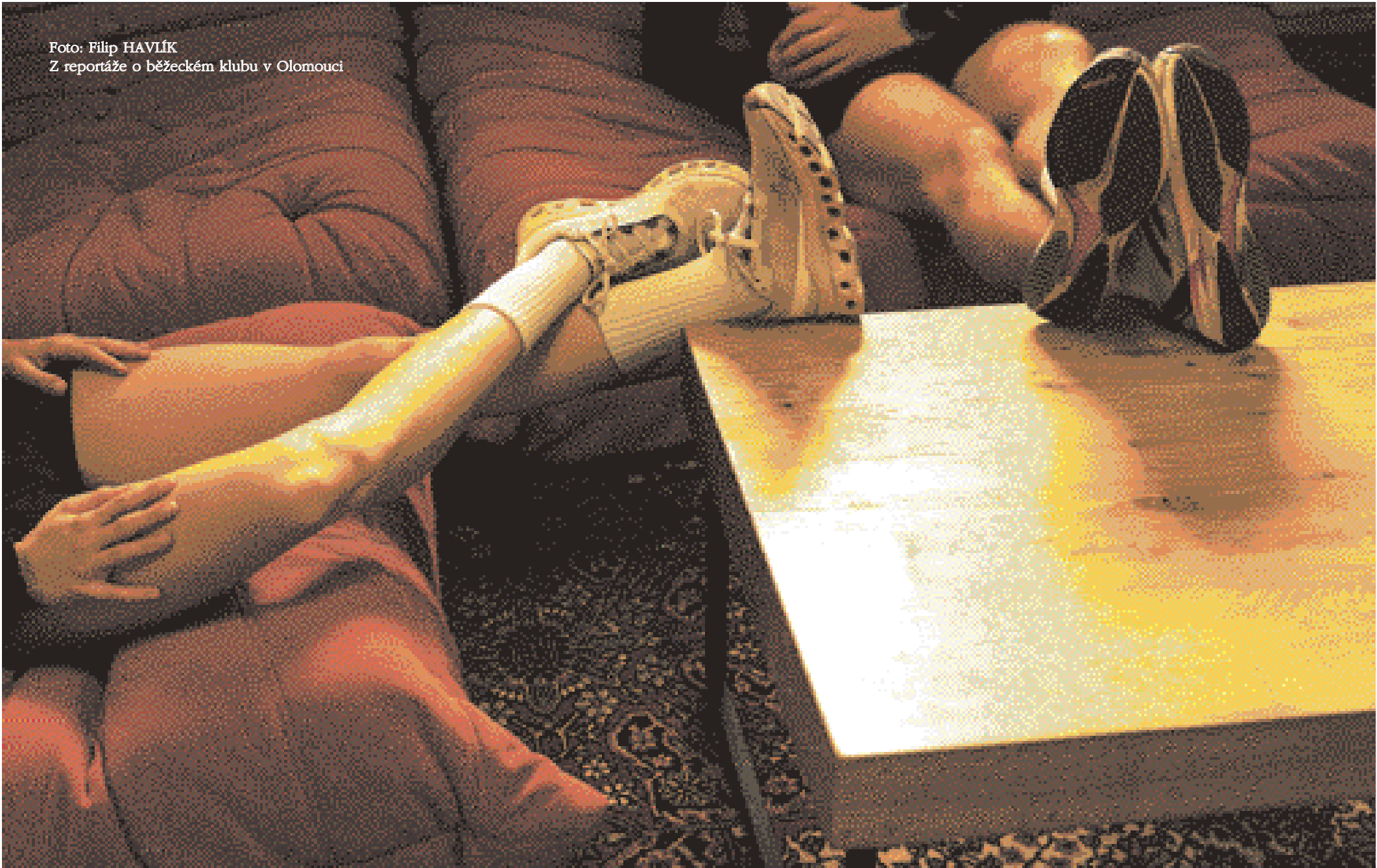

Foto: Filip HAVLÍK
Z reportáže o běžeckém klubu v Olomouci

Milan Kundera nebo Václav Havel a ÚSTR?

PETR SAK

Intelektuální pokleslost českého veřejného a mediálního prostoru se projevuje mnoha způsoby. Patří mezi ně tzv. dvojí metr, kdy stejný jev se hodnotí odlišně, podle vztahu hodnotitele k danému jevu nebo entitě (jedinci, instituci, sociální skupině). Další zdroj pokleslosti je nevymezení pojmů a kategorií, které se k hodnocenému jevu vztahují, a nepodložení hodnocení analýzou.

Současná česká intelektuální pokleslost se projevuje v umělé tzv. kauze Milana Kundery. Zdroj a pozadí vzniku této kauzy je ve vztahu Václava Havla a disidentů k Milanu Kunderovi. V kuloárech se ví, že příčinou nenávisť Václava Havla byla žárlivost na dílo a úspěchy Milana Kundery. Dokonce inicioval akci, která zabránila udělení Nobelovy ceny Milanu Kunderovi.

Rozdíl v kvalitě díla je vidět v současné prezentaci. Poté, co již není politický zájem na zviditelňování Václava Havla, jeho dílo se objevuje na veřejnosti velice sporadicky, zatímco M. Kundera je i po smrti uznávaným světovým autorem. Navíc je významnou osobností vrcholu českých dějin, šedesátých let. Podílel se na jejich utváření v kulturní, sociální a politické oblasti.

Snaha udělit Milanu Kunderovi státní vyznamenání oživila aféru, kterou před lety vyvolali havloidi prostřednictvím svého propagandisticko politického nástroje ÚSTRU. /www.respekt.cz/tydenik/2008/42/udani-milana-kundery. Adam Hradílek publikoval článek, v němž na základě policejního záznamu tvrdil, že Kundera informoval SNB o Dvořáčkově přítomnosti na studentské koleji v Praze. Dvořáček, který uprchl z Československa v roce 1949 a vrátil se jako kurýr exilové zpravodajské služby, byl následně zatčen a odsouzen k 22 letům vězení. Policejní záznam ze 14. března 1950 uvádí, že Kundera, tehdy student, ohlásil, že studentka Iva Militká řekla Miroslavu Dlkoskovi o Dvořáčkově přítomnosti a uložení kufříku.

Tento záznam však neobsahuje Kunderův podpis ani číslo průkazu totožnosti, což bylo v té době neobvyklé. Kundera obvinění razantně odmítl, označil je za „lež“ a prohlásil, že si na Dvořáčka ani Militkou nevzpomíná. K vctění se do kontextu uvedené události a tehdejší společenské reality napomůže uvědomění si, že v padesátých letech existovaly jakési domovní knihy a každý, kdo někde přespál, a nebyl tam trvale hlášen, musel být v této knize uveden.

„Kunderův komplikovaný vztah s Českou republikou je dán také jeho distancováním se od disentu během exilu. Zatímco Václav Havel a další disidenti kritizovali komunistický režim z domova, Kundera se v emigraci vyhýbal politickým vyjádřením, což vedlo k napětí. Jeho manželka Věra Kunderová v roce 2019 popsala vztah mezi Kunderou a disentem jako „dramatický a oboustranně nepřátelský“. Kritika Milana Kundery disidenty prokazuje jejich netoleranci a nedemokratičnost. Nehledě na to, že řada z disiden-

tů, kteří ho kritizovali, byli agenti StB. Na rozdíl od většiny disidentů považují Milana Kunderu za autentickou osobnost a mravně integrovaného člověka.

S největší pravděpodobností Milan Kundera Dvořáčka neudal. Věnujme se však širšímu kontextu této kauzy a promítnutí dvojího metru do ní. Milan Kundera je naprosto zatracován za údajné, neprokázané „jedno udání“. Jaká je však obecná česká realita ve vztahu k tomuto problému? Po listopadu 1989 byl měsíce náměstkem ministra vnitra náčelník StB Aloiz Lorenz. Ministrem vnitra se stal agent vojenské kontrarozvědky Richard Sacher, který shromáždil svazky „listopadových“ politiků do Fondu Z, který zmizel. Fond byl vytvořen, protože většina těchto politiků byla agenty zpravodajských služeb a řada z nich byli dvojíti agenti, kteří sloužili oběma stranám. Celou situaci měla StB pod kontrolou, protože listopadový převrat realizovala StB pod dohledem zahraničních zpravodajských služeb.

Politici a novináři, kteří dehonestují Milana Kunderu a současně adorují nikoli agenta, ale přímo profesionálního komunistického zpravodajce ve funkci prezidenta, jednoznačně prokazují hodnotové a názorové vakuum a mravní a duchovní vyprázdněnost.

Jako zločin je označováno, že Kundera udal agenta nasazeného proti komunistickému režimu. Upírání legality a legitimacy předlistopadovému režimu se děje opakovaně. Je to však primitivní voluntaristická snaha popřít skutečnost a nahradit ji svým výplodem. Jedna věc je nesouhlasit s politikou státu a usilovat o politickou změnu, druhá věc je konstruovat zcela falešnou minulost.

Československá státnost byla zničena západními státy (Francie, Velká Británie) mnichovskou smlouvou a německou okupací. Během 2. světové války nejdříve Sovětským svazem, a následně západními státy, byla uznána československá státnost, která byla potvrzena poválečnými jednáními a smlouvami, na něž navazovaly vnitropolitické události, včetně voleb a legislativních aktů parlamentu.

Legalita poválečného Československa je zpochybňována tvrzením, že bylo možné volit pouze KSČ. Není to pravda, protože v rámci Národní fronty se voleb zúčastnily i další strany. Po válce nebyly obnoveny politické strany, které kolaborovaly s nacismem a měly nacistický charakter.

V reálném světě bychom těžko hledali politický systém, který ideálně naplňuje učebnicový model. Příkladem mohou být USA. Kritikům české reality voleb vůbec nevadí systém USA, v němž voliči nevolí prezidenta, ale volitele, kteří nemusejí při volbě prezidenta respektovat výsledky hlasování ve svém státě. Zatím sice volitelé volební výsledky respektovali, to však bylo proto, že nebyly ohroženy zájmy oligarchie a nebylo nutné použít tuto záchrannou politickou brzdu.

Socialistické Československo bylo součástí všech nadnárodních

institucí, uzavíralo smlouvy s druhými státy a jeho legitimita nebyla mezinárodně nijak zpochybňována.

Jak vypadá při věcném a objektivním pohledu udání agenta cizí zpravodajské služby? Neznám stát, kde by byly aktivity cizího zpravodajského agenta legitimní. Naopak každý občan je povinen spolupracovat při paralyzování zahraniční zpravodajské služby. USA mají tuto povinnost začleněnou do svého Vlasteneckého zákona. Pozice Hradíčka, Žáčka a dalších při komentování kauzy Milana Kundery má vlastizrádný charakter, protože vyžadují spolupráci s cizí zahraniční službou proti vlastní zemi.

Pavel Žáček (www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Babis-chce-ocenit-Milana-Kunderu-Zacek-pripomina-udani-776768), a další, kteří zpochybňují legalitu socialistického Československa, současně zpochybňují svou maturitu, vysokoškolské vzdělání a všechny další úřední akty.

Jaký stát reprezentovali českoslovenští fotbalisté ve finále fotbalového mistrovství světa v Chile? Za suverenity jakého státu demonstrovali občané při napadení Československa vojsky Varšavské smlouvy?

Promítněme si kritický přístup vůči socialistickému Československu do současnosti. Současný režim sice nepáchá stejné chyby a zločiny jako režim minulý (politické procesy s trestem smrti), znamená to však, že je v pořádku? Lidská civilizace se proměňuje a s ní se mění chyby a zločiny vládnoucí elity. Současná česká společnost má téměř 300 tisíc bezdomovců, milion občanů v pásmu chudoby a další milion na hranici chudoby, přibližně milion občanů je v exekuci, probíhá demografická genocida. A vedle nich jsou to poslanci s měsíčním příjmem v průměru 200 tisíc korun měsíčně a více a stále si ho navyšují. Sto tisíc korun bonus manželce prezidenta jen za to, že je manželkou, se přidává k jejím dalším příjmům.

U ní rovněž nevadí, že působila jako armádní komunistická politická komisařka. Na tuto roli se připravovala na Vojenské politické akademii Klementa Gottwalda.

Tito lidé bezdomovce a chudobu zřejmě za chybu systému považovat nebudou. Naopak prezident jim z obrazovky hlásá: „Máme se lépe, než si myslíme“.

Součástí dnešního systému je parazitování elit na společnosti způsoby legálními, ale i korupcí a krádeží. Jak doložil J. Tainter v publikaci *Kolapsy složitých společností* (2009), nejčastější příčinou zániku složitých společností je neúměrné parazitování elit na společnosti.

Do budoucna lze očekávat dvě možné cesty vývoje. Jedna cesta v důsledku nadměrného parazitování elit, a k tomu má sloužit i zbrojení, vede k zániku společnosti.

Druhá cesta znamená obranu společnosti před parazitujícími elitami a záchranu. Potom by náš dnešek byl také nazýván jako zločinecká společnost.

ANABÁZE JEDNOHO PŘÍBĚHU – II. ČÁST

Příběh druhý

Kde jsme tedy již obdobnou historií četli? – Překvapivě v memoárech Američana!

Syžet *Smrtí v píscích* si zcela nezávisle na Františku Langerovi pečlivě zapsal Američan Kenneth Dexter Miller (1887–1968), sekretář organizace YMCA („Křestanského sdružení mladých mužů“), který absolvoval celou sibiřskou anabázi spolu s našimi legionáři.

Jeho pozoruhodný rukopis vzpomínek na ruskou občanskou válku, zejména pak na jeho tamní pobyt mezi československými vojáky, dlouho ležel uschován v jeho osobním archivu. Teprve v roce 2010 jej vydala Minnesotská univerzita pod názvem *Uncle from America* (*Strýček z Ameriky*). Na vysvětlenou: sekretářům organizace YMCA, kteří působili u čs. legií, vojáci vděčně říkali „strýčkové z Ameriky“. A právě v těchto pamětech je i podrobně popsán děj *Smrti v píscích*. Miller si přímo poznamenal, že pokud si legionáři vykládali historky ze zajetí, dříve nebo později se řeč stočila obvykle na dotýčný příběh, podle „amerického strýčka“ jeden z nejoblíbenějších.

Miller jej nazval *Příběh o ohnivě smrti* (*Story about Fiery Death*). Či mu tak říkali sami vypravěči? Nevíme. Každopádně šlo o nepopiratelného blížence Langerovy povídky!

Ano, i Millerem zapsaný příběh se měl odehrát v Turkestánu, kde byl neočekávaně zastaven železniční transport se zajatci a úředním nařízením bylo vybráno symbolických 40 mužů a posláno do karanténního tábora. Ač jsou všichni zdraví, nikoho to z armádních a státních byrokratů nezajímá. Strach z nákazy, pohodlnost a tupá poslušnost se spojily v nesmyslný příkaz. I podle této verze byli zajatci vyvedeni z vlaku, v němž cestovali, do pouště a zavřeni v lágru. Z důvodu prevence nákazy.

Na dobu, jejíž trvání neznali ani ti, kdo rozkaz vydali, ani strážci. V táboře pak všichni strádali strašlivým horkem a žízní. Den ubíhal za dnem, až se nakonec cholera skutečně objevila a počala zabíjet. I v tomto podání je tu obdobně etnický i národnostně pestrá skupina. Několik Poláků, Němci, Maďaři, s nimi také údajně i Turek. A mezi ostatními, tedy podle vyprávění, i pár Čechů sdílelo mučivé útrapy. Jeden za druhým muži umírají, až poslední přeživší je konečně propuštěn z milosti strážného, po (typicky ruské) pošetilé diskusi o „rozkazu“ (dávno již neplatném). Jediný přeživší tudíž i v tomto znění odchází konečně z tábora, podoben živému kostlivci a máje kapsy vycpány dopisy svých mrtvých druhů. Je to samozřejmě Čech, přesněji Čechoslovák... (14)

Jenomže jak se při následném podrobnějším zkoumání pramenů ukázalo, vše bylo ještě jinak. Onou „literární záležitostí“ předloženou podplukovníkem MUDr. Josefem Pickem a kapitánem Františkem Janderou bylo totiž obvinění, že se František Langer dopustil plagiátu. A oba zmínění se odvolali na text ruského předválečného autora, jenž Langer údajně použil.

Tehdy již známý spisovatel byl nenadálým osočením nepochybně velmi nepříjemně zaskočen. Podle všeho neměl (stejně jako náš „americký strýček Miller“) nejmenšího tušení, že vyprávění, které kolovalo mezi legionáři a které zpracoval ve své povídce, vycházelo z konkrétní literární předlohy, dokonce že se jednalo o poměrně přesně přetlumočenou krátkou prózu, publikovanou již před válkou v Rusku ve váženém literárním žurnálu.

Próza se jmenovala *Lager smrti* – tj. *Tábor smrti* a pocházela z pera ruského spisovatele Svirského. A byla uveřejněna v roce 1911 v literárním časopise *Sovremenik* (Langer píše „Sovremeník“). Tak to alespoň František Langer uvádí ve své stručné obhajobě a také v poznámce, již nechával přetisknout s dalšími vydáními povídkového souboru *Železný vlk*. (15)

Zmíněnou povídku jsme úspěšně dohledali na síti a potvrdili si nejprve základní údaje. Jejím autorem byl opravdu Alexej Ivanovič Svirskij (1865–1942) a text vyšel pod názvem *Lager smrti: povest' o perežitom* (*Tábor smrti: vyprávění o prožitém*). Próza byla otištěna v ruském měsíčníku *Sovremennij mir* v roce 1911, konkrétně v čísle 2/únor na stranách 51–82. Kromě toho vyšla v Rusku také knižně, a to jednak samostatně (Sankt Petěrburg, Moskva: Osvobožděnie, 1914), jednak v opakujících se vydáních v povídkovém souboru (např. *Lager smrti*. Moskva, Leningrad: Zemlja i fabrika, 1924, 4. vydání) a poté ve svazku vybraných autorových próz *Po nizinam* (Moskva: Sovetskij pisatel', 1935). Podle online dostupného obsahu rozsáhlého souboru z r. 1935 knihu příznačně uzavíraly povídky s názvy: *Cholera*, *Lager smrti*, *Krik v pustině* (*Cholera*, *Tábor smrti*, *Křik v poušti*). Bohužel zrovna tyto povídky z dané knihy nebyly digitalizovány a zpřístupněny online, a proto jsme se k nim nedostali.

Každopádně jsme se rozhodli Svirského *Lager smrti* někde „ulovit“, abychom jej mohli porovnat s druhými dvěma texty, tj. s vyprávěním zaznamenaným šťastnou náhodou v zápiscích K. D. Millera pod názvem *Příběh o ohnivě smrti* a s Langerovou

Smrtí v píscích, a díky tomu snad rekonstruovat anabázi celého příběhu.

Příběh třetí, původní

Uskutečnit náš plán a získat Svirského text nebylo jednoduché. Úvodní prověrkou souborného katalogu tisků jsme zjistili, že žádná knihovna v České republice exemplář ruského literárního časopisu *Sovremennij mir* z roku 1911 nevlastní. V ruských bibliotékách se dotyčné číslo časopisu pochopitelně našlo. Jenomže pouze na velmi omezeném počtu míst a výhradně k prezenční výpůjčce. Což nebylo překvapující, neboť vzhledem ke stáří se jedná o vzácnější kus.

Dále jsme si ověřili, že tento konkrétní ročník žurnálu digitalizován nebyl a kontakty s Ruskou federací jsou omezené kvůli nynějším válečným časům (ach ano, po sto letech se již zase bojuje takřka na stejných místech jako kdysi na začátku občanské

František Langer v uniformě čs. legií. Foto s dedikací: *Arm. gen. Syrovému v upomínku František Langer. Irkutsk 7. X. 19.* Zdroj: Aukro.cz, dražba 11. 4. 2024.

války!). Navzdory tomu zbývalo jediné – spolehnout se takřikajíc na „slovanskou vzájemnost“. Vysvětlit písemně ruským kolegům z knihovny vlastníci výtisk náš badatelský záměr a požádat je o pomoc, tedy o poskytnutí kopie Svirského povídky mimo standardní pravidla.

Náš první dotaz putoval do Prezidentské knihovny Borise Nikolajeviče Jelcina v Jekatěrinburgu, která podle katalogu archivovala potřebné číslo žurnálu *Sovremennij mir*. Navíc k naší radosti jejich web uváděl i podrobný obsah výtisku. Tam nás však Polina Nikolajevna Gorbunovová zklamala – sdělila, že kopie dokumentů na externí žádost zásadně nedělají. Leč nasměrovala nás alespoň na Petrohradský státní institut kultury.

A tentokrát nám přálo štěstí! Z petrohradského institutu nám prakticky obratem paní Tatjana Aronovna Rojman poslala elektrickou kopii celé Svirského povídky, pořízenou ze 113 let starého exempláře časopisu *Sovremennij mir*. Jakmile jsme se do *Tábora smrti* začetli, bylo vše definitivně jasné. Šlo vskutku o příběh kolující mezi čs. legionáři v Rusku.

Svirskij rovněž umístil své vyprávění do Turkestánu, toliko čas je v jeho povídce mnohem neurčitější – snad akorát zmíněný typ pušky „berdanka“ odkazuje na dobu po roce 1868, kdy byla tato puška zavedena do výbroje ruské armády. A druhá odlišnost: vyprávění je psáno v ich-formě, zatímco Miller a Langer užívají er-formu. Odlišnost třetí: povídka není situována do válečných časů, ačkoli cholera bývala často zavlečena do Ruska právě po taženích

IVANA BLAHUTOVÁ, PETER R. SCHUSTER

proti Turecku a pak proti chanátům ve Střední Asii. Příběh Svirského se zjevně opírá o vzpomínky na reálné epidemie cholery, které v průběhu XIX. století postihovaly carskou říši opakovaně. Za autorova mládí probíhala tzv. pátá cholerová epidemie, jež se šířila celým světem v letech 1881–1896. Na teritoriu obrovského Ruského impéria se objevila nejprve v Haliči (1885), v samotném Rusku se pak nejvíce lidí nakazilo v letech 1892–1893.

Vypravěč popisuje, kterak z Petrohradu přichází příkaz zasáhnout proti šíření cholery. Generál-gubernátor předá přísný úřední pokyn svým podřízeným. A tak je v poušti vystavěn karanténní tábor. Ve Svirského verzi je v táboře internováno pouze jedenáct mužů. Stejně jako u Millera a Langera jsou vybráni zcela náhodně a zadrženi na základě příkazu vyšší státní moci, přestože jsou všichni zdraví. Svirskij klade největší důraz na jejich mezinárodní složení – Žid z Varšavy, Armén z Nachičevanu, Tatar z Kazaně, muž z Buchary, Peršan z Mašhadu, Kalmyk z turkestánských stepí, Kyrgyz, Řek, dokonce Ind, dále mudrující ruský tulák „polovzdělanec“ (jehož echem je u Langera klaun světoběžník) a jako jedenáctý sám vypravěč... U žádné z obětí či vojenských strážců není uvedeno jméno (křestní, patronymum /jméno otce/ či příjmení) – jenom jejich národnost, případně u vojáků hodnost (vojín, jeřejtor, tj. svobodník...).

Ubožáci jsou zavřeni v táboře zbudovaném jako „karanténní stanice“. Lágr uprostřed pouště je však především symbolem tragického lidského osudu. Ve srovnání s Langerovou povídkou jsou charaktery jednotlivých postav, včetně postav vojáků či felčara, zachyceny mnohem důkladněji a diferencovaněji z hlediska kulturních, sociálních, jazykových a osobnostních specifík.

Věrohodný je jejich prudký psychologický vývoj v reakci na extrémní situaci. Vypravěč zároveň pracuje s upřímnou sebereflexí, čímž v rámci ich-formy umocňuje obraz prožívané cholerové apokalypsy. Dějové zvraty jsou dramaticky působivé a současně mrazivě realistické.

Mnozí internovaní muži ve srovnání s Langerovou verzí projevují větší aktivitu, aby se vysvobodili z karanténní pasti. Nejširší prostor (vedle vypravěče) dostávají Žid a polovzdělanec, v závěru povídky také velitel tábora. Starověrec je i zde nositelem přísné, prakticky uplatňované křesťanské morálky, jeho mravní apel však v okamžiku krize nachází rychlou lidskou odezvu rovněž u Žida, polovzdělance i některých dalších, vypravěče nevyjímaje. Také u Svirského najdeme vložený anekdotický příběh o nutnosti dodržovat „carský příkaz“, psychologicky zdůvodňující neosobní surovost vojenských hlídačů.

Toto exemplum je však mnohem kratší, sotva pár odstavců, zatímco u Langera zabírá čtyři stránky, aby český čtenář mohl lépe pochopit fatální podřízenost ruského vojáka, potažmo obyčejného „mužika“ všemocné vrchnosti. V táboře – stejně jako u Langera a Millera – všichni internovaní trpí žízní, horkem, nedostatkem jídla, dokud cholera mezi nimi nepropukne. Muži postupně rychle umírají – jeden hlasitě a s proklínáním, druhý tiše a smířeně. Na rozdíl od Langerovy prózy se ale vojáci podílejí jak na pohřbívání mrtvých, tak na malé péči o nemocné. Pochovávat zesnulé pomáhá i vypravěč. Záhy je v poušti zahrabán do písku i desátý nebožtík a komandant se ocitá v těžkém dilematu, co udělat s posledním, jedenáctým „svěřencem“, který „odmítá zemřít“, čímž ho nutí stále ještě dodržovat rozkaz. Dva strážní jsou jeden po druhém odesláni s hlášením do města a v lágru zůstávají již pouze vypravěč a jeho neoblomný hlídač. V důsledku situace se z nich stávají soupeři na život a na smrt.

Impulsem k rozuzlení ve Svirského pojetí je karavana bez lidí, která se v kritickém okamžiku objeví u tábora. Symbolických jedenáct živých velbloudů, spoutaných provazy a utýraně bloudících pouští, přízračně proputuje kolem lágru smrti. Zmučení velbloudi lhostejně hledí do očí obou mužů, usilujících zničit jeden druhého, aby dosáhli svého vysvobození. V tomto okamžiku velitel konečně rezignuje na nesmyslný rozkaz. Po dojemné scéně vzájemného smíření a odpuštění (ano, scéně typicky ruské) poslední živý zajatec odchází z tábora, zatímco poslední voják se vrací „předat službu“. (16)

V hlavních rysech se tedy podstatně shodují jak Svirského text, tak Millerův rukopis, tak Langerova povídka. Dosáhli jsme hlavního cíle našeho pátrání, tj. prověřili jsme si původní literární předlohu. Přesto bylo žádoucí k tématu leccos doplnit.

„Bezděčný plagiát“

Začneme u Františka Langer. Ten po návratu do republiky přirozeně reagoval na vznesené obvinění. Uveřejnil článek *Bezděčný plagiát* v literárním týdeníku Cesta 26. listopadu 1920, jak v *Edičním doslovu* ke 2. svazku *Spisů Františka Langer* stručně uvádějí Jarmila Víšková a Jana Papcunová. Ve své obhajobě Langer připustil, že text jeho povídky je skutečně v zásadních rysech

Pokračování na straně 3

Pokračování ze strany 2

shodný s povídkou ruského spisovatele: Citujeme: „Nyní, když se mi podařilo naléztí Svirského povídku, musím se opravdu přiznatí, že jsem se dopustil zpracování jeho námětu. Ovšem, zcela nedobrovolně, protože, jak připomínám v úvodu k povídce, byl mi (v přítomnosti jiných ještě osob) příběh, ježž jsem použil za její základ, skutečně vyprávěn jako vlastní zážitek. (...)

Nyní, když mám povídku Svirského v rukách, vidím ovšem, že příběh byl vyčten, ne zažit, třebas na něho navěšeno bylo vojákem-vypravěčem dosti osobních vzpomínek. Svirský líčí život v cholerovém baráku za epidemie v zakaspickém kraji, kde se sejde několik lidí různého typu, kteří nakonec během dvou dnů vymrou. Nastává fysický i mravní boj mezi posledním zbylým a stráží. Oba rozejdou se jako měkčí ruští lidé. Tedy »Lager Smer-ti« a »Smrt v píscích« jsou tímto obsahem shodny. I v detailech aspoň některých. Jest v obojím Žid, staroobřadec, Jard [sic] a ruský voják, vyprávění o zapomenuté hlídce i ještě některé drobnosti. Ovšem v základním názoru na všechnen děj jest již různost. Svirský líčí vše typicky rusky, mé líčení chce být české, respektive evropské, a tam, kde sám neumím hledět na tyto typy, ježž jsem v ději již nalezl, hledím na ně skly největšího ruského básníka Dostojevského, který bezděky stane se každému člověku Baedekrem ruského srdce. Dále jest zde forma, kterou jsem příběhu dal, jest zde co myšlenka, to vlastní zkušenost, vzpomínka, zážitek, jest zde náš typický soud o ruské administrativě, zachycení řady momentů ze života našich zajatců a pozdějších vojáků, vlastní vytvoření typů ruských i exotických, vlastní zkušenosti z dob mého lékařského působení, své pojmání hrůzy ze smrti, pustiny a vězení. Tedy dosti, že i když je mi nepříjemnou bezděč-ná thematická odvislost i shoda řady detailů s povídkou Svirské-ho, necítím nutnosti povídku »Smrt v píscích« vyloučiti ani z příštího vydání »Železného vlka«.“ (17) (Pozn. – Citováno se zachová-ním původní gramatiky.)

Alexej Ivanovič Svirskij v mladém věku. Zdroj: Vikiteka (ru/wikisource.org/wiki).

Kromě vysvětlení v Cestě pak autor k dalším vydáním svých povídek v souboru *Železný vlk* doplnil ještě upřesňující poznámku: „Povídky »Smrt v píscích« a »Příběh Kratochvilův« jsou napsá-ny podle vyprávění vojáků. Teprve po vydání knihy ve vlasti jsem se dozvěděl, že příběh prvé povídky nebyl vlastním zážitkem vypravěče, ale že mi vypravoval povídky ruského spisova-tele Svirského, vyšlé v almanachu Sovremennik roku 1911. Ale protože jsem i ve vyprávění vojákově slyšel mnoho vzpomínek na doby, které strávil v zajetí, a protože i jinak jsem do povídky vlo-žil mnoho svých zkušeností a pozorování a konečně protože podle pouhého vyprávění dal jsem jí opět novou formu, ponechá-vám ji v této knize.“ (18)

Třebaže víme, že Langer před napsáním *Smrti v píscích* nečetl Svirského *Lager smerti*, a třebaže ve své obhajobě zdůrazňuje vlastní autorské pojetí námětu i „zžděděných“ postav, přesto si při vší účtě k významnému českému spisovateli musíme klást otázku, jak je možné, že jsou si obě prózy tak mimořádně podobné, a to dokonce i v dalších podrobnostech, které Langer nezmiňuje.

Pokusíme se o možné vysvětlení alespoň některých shod. První na řadě je zásadní vliv nejmenovaného vypravěče, který Langero-

vi příběh o cholerovém lágru vyprávěl coby svůj vlastní zážitek. K tomu Langer ve své obhajobě píše: „Toto vypravování, jako každé jiné, jsem přijímal kriticky. Ale srovnav jeho details s vlast-ními zkušenostmi a vzpomínkami, nemohl jsem si odepřítí, abych tento námět nezpracoval jako jednu ze zkušeností našeho vojáka. Vypravování bylo zcela krátké, postavy jsou nadhozeny, líčení ruských vojáků úplně se shodovalo s mým poznáním, různé details jsem také sám porovnával a příběh např. o zapomenuté stráží patřil k obvyklým ruským vojenským vyprávěním. Přitom-nost Čechů a jiných zajatců v ději dávala cítit blízký vztah dějů k našemu pozdějšímu životu ve vojsku. Nebylo téměř ani možno nechopiti se tohoto sdělení, protože každým coulem patřilo k naší historii.“ (19)

Ačkoli Langer uvádí, že vyslechnuté „vypravování bylo zcela krátké“ a „postavy nadhozeny“, musel nejmenovaný legionář číst Svirského povídku krátce předtím, případně na něj zapůsobila tak sugestivně, že si ji uchoval ve výborné paměti. Základní syžet a fabuli *Lageru smerti* nebylo posluchačům těžké převyprávět, jelikož jsou výjimečně nosné a psychologicky výstižné. Není divu, že Langera toto povídání zaujalo a již nepustilo, žádný spisovatel by takovému inspirativnímu materiálu neodolal. Děj Svirského prózy přešel do prózy Langerovy takřka kompletně od počátku až do konce, včetně závěru, kdy velitel tábora postupně (!) odešle oba mladé strážce nedomyšleně pryč, nemluvě o zápase na život a na smrt mezi komandantem a Čechem (u Svirského vypravě-čem).

Mnoho reálií Langer přirozeně dokonale znal z vlastní zkuše-nosti: zajatecké lágry, cholera, ruské lazarety, ruské charaktery, ruskou armádu a byrokracii, nepochybně se setkal s českými vojáky, kteří strávili zajetí v Turkestánu, přinejmenším zprostřed-kovaně znal tamní klima, palčivou poušť atd. Proto v tomto směru pracoval se stejnou realitou jako Svirskij, a to stejnou realistickou metodou. Pokud Langer zdůrazňuje, že do *Smrti v píscích* vložil

ra v cholerovém (či zajateckém) lágru nelze žádnou lékařskou či lidskou pomoc příliš čekat. A postarší ruský poddůstojník je samozřejmě fanaticky poslušný vůči rozkazům svých nadřízených, zatímco mladí vojáci jsou vyžděšení jak ze svého velitele, tak z cholery. Ostatně kdo by nebyl vyžděšený z cholery, trýznivého umírání a neodvratné smrti?!

Pokud jde o výstavbu děje, Langerova próza je skutečně svou formou poněkud sevnější: autor (spontánně? záměrně?) kompo-nuje *Smrt v píscích* částečně jako klasické drama, tj. s expozicí (příslušník 3. pluku začíná své vyprávění o zajateckém ešalonu), expozice pak ještě částečně pokračuje v rámci následné kolize (charakteristiky mužů, kteří se nedobrovolně ocitnou v karantén-ním táboře v Turkestánu), poté přichází krize (propuká cholera, nastává umírání a pohřbívání), peripetie (pět dní nikdo neone-mocní a zdá se, že cholera skončila) – a konečně katastrofa při-nášející čtenáři i žádoucí katarzi (cholera znovu zabíjí, poslední přeživší však přce jenom dosáhne svobody).

Přiznáme se, že při znalosti Svirského prózy, jakož i při relativ-ně dobré znalosti nejružnějších legionářských pamětí i legionář-ské beletrie, vidíme v Langerově *Smrti v píscích* příběh netoliko prostředím a postavami, nýbrž i duchem a vyzněním zcela ruský, nikoli český. Což však povídce nikterak neubírá na umělecké kva-litě a zajímavosti.

Dodejme několik dalších faktů. K informaci o Svirského před-loze se připojilo ještě pár omylů a nepřesností. Především Langer sám (a po něm to opakují i autorky doslovu k vydání jeho spisů z roku 2003) nesprávně uváděl, že povídka vyšla v almanachu Sovremennik, což je patrně zkomolení názvu žurnálu, způsobené asi citací popaměti. Vydávání tohoto slavného literárního časopi-su totiž skončilo nařízením samotného imperátora Alexandra II. již v roce 1866. Jak jsme dříve uvedli, povídka Svirského vyšla v literárním žurnálu Sovremennýj mir v roce 1911. Zůstává proto otázkou, zda účastníci diskuse, tj. Jandera, Picek a posléze i Lan-ger, měli k dispozici přímo originální text (tj. výtisk časopisu), byť Langer v listopadu 1920 píše, že se mu „podařilo naléztí Svirské-ho povídku“ a „má ji v rukách“ (možná pouhé stránky nebo opis?). Zdá se málo pravděpodobné, že by se Picek či Jandera k povídce dostali před válkou ještě ve vlasti, navíc *Lager smerti* nebyl přeložen do češtiny.

Případá v úvahu snad jediné krajní spekulace, že by Svirského próza byla případně publikována před válkou v německém pře-kladu v některém rakouském literárním časopise. Nejspíše tudíž MUDr. Josef Picek (1874–1950), rodák ze Sobotky a bratranec Fráni Šrámka, narazil na *Lager smerti* během svého dlouhého, skoro šestiletého pobytu v Rusku. Do zajetí padl již v prosinci 1914, do čs. legií byl zařazen v lednu 1918 a do vlasti se vrátil s 33. transportem lodí Logan. Ta vyplula z Vladivostoku 21. čer-vence 1920 pod velením pplk. Josefa Palackého a dorazila do Ter-stu 9. září. Doktor Picek poté zůstal sloužit v armádě, v roce 1929 byl povýšen na generála zdravotní služby. Mimochodem v Rusku uplatnil také svůj literární talent, jak o tom svědčí několik jeho příspěvků v Legionářských besedách a Československém deníku (pod šifrou J. P., kterou ale používali i jiní, takže dosti dlouho trvalo, než se podařilo autora těchto textů jednoznačně ztotožnit).

Ve vydání Langerových spisů se ke starému omylu připojila ještě jedna nepřesnost. Svirskij byl plným jménem Alexej Ivano-vič. Nikoli A. N. Svirskij, jak sdělují autorky doslovu Jarmila Viš-ková a Jana Papcunová.

Pro úplnost je třeba se zmínit rovněž o třetím aktérovi dotyčné-ho literárního sporu, tj. kapitánu Františku Janderovi (1892–1969). Zařazen do legií byl v červenci 1917, necelé tři měsíce po svém zajetí. Před válkou pracoval jako „asistent účtárny místodržitele“. V čs. legiích ukončil službu ve štábu vojsk Dálného východu. Do vlasti se vrátil 35. transportem, tj. americkou lodí President Grant, která vyplula z Vladivostoku 24. srpna 1920 pod velením majora JUDr. Vladimíra Černoška a dorazila do Terstu 13. října. Rovněž Jandera pokračoval ve vojenské kariéře, dosáhl hodnosti podplu-kovníka, leč koncem 30. let byl zatčen kvůli zpronevěře 76 tisíc korun ze státní pokladny. Vzhledem k tehdejšímu politickému napětí byl však skandál utulán a Jandera poslán do výslužby.

Již v listopadu 1939 obdrželo vedení druhého čs. zahraničního odboje v Paříži tajnou zprávu, že Jandera spolupracuje s gesta-pem. Hned po válce byl stíhán pro kolaboraci s nacisty a vzat do zajišťovací vazby, z níž ho však zhruba po měsíci propustili na svobodu. Podle úředních záznamů byl od roku 1954 veden jako agent Státní bezpečnosti. Kopie dokumentu o Janderovi a dalších kolaborantech uvádí mezi zdroji informací legendárního dvojité-ho agenta A-54 čili Paula Thümmela (1902–1945), pokládáného za nejvýznamnějšího špiona ve službách československé rozvědky za 2. světové války. (20)

(Pokračování přístě)

Poznámky:

14. Blíže viz MILLER, Kenneth Dexter. *Uncle from America*. Daniel NECAS (ed.). Minneapolis: Immigration History Research Center: College of Liberal Arts, University of Minnesota, 2010, s. 83–84.

15. Podle LANGER, František. *Legionářské prózy*. Praha: Kvar-ta, 2003, s. 144.

16. Soukromý archiv. Podle získané elektronické kopie z výtis-ku časopisu. SVIRSKIJ, Aleksej Ivanovič. Lager smerti: povest’ o perežitom. *Sovremennýj mir*, [roč. neuveden], č. 2/únor 1911, s. 51–82.

17. LANGER, František. Bezděčný plagiát. *Cesta*. 26. 11. 1920, roč. 3, seš. 22, s. 329.

18. Viz LANGER, František. *Legionářské prózy*. Praha: Kvarta, 2003, s. 144.

19. LANGER, František. Bezděčný plagiát. *Cesta*. 26. 11. 1920, roč. 3, seš. 22, s. 329.

20. Podle kopií dokumentů uveřejněných na webu *Legie 100. Seznam legionářů* [online databáze]. Praha: Československá obec legionářská. Projekt *Legie 100*. Viz Jandera František, nar. 15. 2. 1892.

Literatura • Umění • Kultura

DVĚ ZAŠTAVENÍ ALENY KLÍMOVÉ V „METAPROSTORU“

FRANTIŠEK SARNA

Když jsem dostal a přečetl od Aleny Klímové, uměleckým jménem BO.-žena (členky Unie českých spisovatelů, Obce spisovatelů, Sdružení výtvarníků ČR, Mezinárodního českého klubu a členky A.M.O.R.C.), dopis mailem, zaujal mě natolik, že jsem se rozhodl volnými slovy ho zde odcitovat a samozřejmě v návaznosti na něj spisovatelku, básnířku a výtvarnici blíže představit.

Volně cituji z dopisu: „Vydala jsem v tomto roce zatím dvě knihy básní, vždy asi po padesáti básních v nakladatelství Nová forma v edici Františka Tylšara. Je to kniha s názvem ***Že není v kosmu umírání verši zpívám*** a též kniha ***Na stříbrném Laně mezi dvěma světy***. Jelikož jsem zvyklá své verše slyšet v polobdění, nebo spíše při usínání a občas si je v tomto stavu zapisuji na malé papírky u lůžka a ráno se dívím... jsou to verše vylovené z jakéhosi „Metaprostoru“, kde prý zažíváme vyšší stavy vědomí... Já tam prožívám naplno svůj osobní „Pocit Světa,“ toho nádherného bytí na planetě Zemi, modré perle, a pokud se čtenářům podaří naladit se na chvíli mého vjemu, může to být docela zajímavý prožitek. Alespoň se mí krutí kritici o tomto, i jakési léčebné formě pro lidské duše, která je v mých básních zabudována, zmiňují“.

Alena Klímová se narodila v Praze v nejtežším válečném roce 1941. Neustále od dětství malovala. Své kresby a olejomalby vystavovala v osmdesátých letech na různých výstavách. Aktivně se čtvrt století zabývá duchovní filosofií a alternativními léčitelstvími metodami. Přes čtvero mateřství se aktivně podílela v Akademii věd České republiky v Praze na vědeckém výzkumu biotechnologií. Básně píše dvacet let. Zprvu poety neměla v lásce a spíš se básníkům a poezii vysmívala. Poezii považovala za nepotřebnou a zbytečnou. Přes duševní otřesy a životní zkušenosti ji začalo veršování oslovovat a otevřel se jí svět poezie naplno, tak, že sama začala psát. A první verše byly na světě. Jak Alena Klímová říká, básně nepíše, ale spíše zapisuje v okamžiku, kdy se ocitá na hranici mezi bděním a spánkovým útlumem. V bdělém stavu nevytvoří ani jediný verš a v takovém stavu by se o zápis ani nepokusila. Říká se o ní, že je spícím básníkem. Od vydání první knihy Klábosení s Andělem v roce 2006 až do roku 2025 vydala 23 knih, nebo se podílela na básnických sbírkách, kde byly verše i jiných autorů než její, jako například Almanach českých básníků – Stavitelé chrámu poesie, a ještě další tři Almanachy, kde prezentovala také své verše.

Její básně chtějí sdělovat duchovní filosofii současné moderní ženy, ale i její trápení rozporuplnosti ženského vědomí. Proto se Aleně Klímové daří dostat hranici magického rozpoložení vědomí ke spánkovému útlumu. Kde je ta pomyslná hranice, to snad ví jenom autorka. Polospánek je v jejím případě nutný pro tvoření verše, jeho rychlého uchvácení v mysli a posléze zachycení a zapsání na papír.

Dále je nutno podotknout, že je, jak je psáno v úvodu, také vynikající výtvarnicí a své básnické sbírky si sama ilustruje. Alena Klímová Brejchová je českou básnířkou, spisovatelkou, knižní editorkou a malířkou.

Ukázky z její tvorby jsou z posledně vydaných básnických sbírek s názvy:

Na stříbrném Laně mezi dvěma světy a Že není v kosmu umírání verši zpívám.

Šťastné setkání

Ach můj milý...věř mi
že sejdeme se znovu...
je to zcela prosté
a mé přesvědčení ulito je z kovu
že zas obejmu Tě mezi dveřmi
snad po tisíci, snad po sté...
Pak na nártý Tvých nohou
vystoupím si bosonohá
a šiji ovinu Ti pažemi
Kdosi „Dobrý osud“ pro nás snová
a až v polibku srostou naše mladá ústa
cesta zasypaná květy... růžemi
nebude už nikdy vyprahlá a pustá
Navždy kolem tepajících srdcí
pukne z ledu tvrdá krusta...

Na dřevě Duše odkopaná...

Zpráva z Kosmu už je odtažená
ta holka je doopravdy „Boží“
když na dřevě Duše odkopaná
pluje Sněním na trnitém loži
Divně sní a je tak sama
když kolem tančí Neslyšící s noži

Je sladké Poezie první dáma
a Bohu Lásky denně slouží
Vše ji bolí ve světě z trnů
a nelze vzlétnout bez druhého křídla
Ještě stokrát padne pod hromadu drnů
aby byla znovu napojena Světem
aby duši ozdravila v modrozlatém Světě
píjíc z Pegasova vřídla...

Znamení...

Možná je to dobré Znamení
že spí dívčí Vily v tvrdém kamení
a zloději s tlamou vlčí
jim chodí zlaté jiskry z křídel krást
Možná je to dobré znamení
že ty Vily mlčí i když klečí
v bolesti i krvi na řezavém kamení
A zatím co Svět jejich těla ničí
saje láme olizuje jako včelí plást
stávají se Studánkami
odkud Láska pramení

Až zmizí Strach...

Svíjím se jak lesní zvíře co má Strach
vystrašené dítě, uložené v peřinách
když mi každé ráno oškrabuje
Zlatý Démant uvnitř těla
tupý Zavírák....
To jen proto, abych uvěřila
že jsem jenom polétavý prach
z něhož budu vystřelena jako Živé Světlo
co na Zemi na chvíličku slétlo
až Božská ruka znovu napne Prak
a já skončím s neomytou Duší
neúplatným Soudcům na Vahách

Průsvítná noční košilka

Poslouchej staletím vzdálený miláčku
když jsi mi kupoval mou noční košilku
tak jsem ti visela „na háčku“
ted' vetchá je košilka
už se mi rozpadne za chvílku
Až se mi navrátíš, bude to po Zimě
jabloně pokvetou a noc bude vlahá
Já zvolám Lásko má, chyt' si mně
Pak v náručí zbudu Ti ... nahá

Adoptujte Básníka!

Ten chudáš, starý básník
před opičí klecí sklesle stál
a ne a ne se plodně zasnít
přestože se o budoucnost „Díla“ bál

Stál vratce a mříže klece tisknul na čelo
Snad se styděl před opičí „Celebritou“
jak mu v břiše hlady kručelo
Záviděl té, která byla beze snahy „sytou“
Přečetl si na cedulce v rohu klece
kdo zvířeti zabezpečil blahý život adopci
a ta v kleci divila se, co že je to za snílka?
Vždyť jen blázen adoptuje hladového Básníka!
Možná on by hlavu sklonil, sundal čepici
a pak by se rovným dílem o banány
... dělil s opičí

Podivuhodný bzukot...

Má hlava, hlava chvíli ještě moje
je včelí úl, kde bzučí „Pilných“ roje
zatímco kladou do plodných šestihranů
snůšku sladkou, vonnou v jarním ránu
Vzdálené jsou urputnosti... lidské boje
úsilí Zralých i jejich slaných potů znoj
Náhle rozplývám se, jak zář zlatá planu
a ve včelu se měním, květem zajatou

Voněla Chanelem...

a bílá a čistá na duši byla
když létala nad tím,
co bylo spálené
Voněla Chanelem
když v popel semena veršů síla
zpívala když dopadla srdcem
na meče kalené...

Hlas...

Cítím, že sis Zemi velmi oblíbila
Tedy vychutnej si moje milá
její klid a harmonii - snovou krásu
vždyť Pohyb zrychluje se na linii Času
Dny jsou jak harpunou polekané ryby
tak žij a Bytí vnímej jako kdyby
od půlnoci jenom skok byl k poledni
Jako by tvůj nádech měl být poslední...

Dva na fialové louce...

Neuvídí nikdo z lidí dnes
ten obraz živý z letošního léta
Stojí na něm žena Modravého světa
a k jejím kolenům se tiskne pes
Kolem chrám jenž nazývá se Les
hejno pěvců co do oblak létá
důvěra a láska – modlitba ta dlouhá věta
a vůně louky v níž kvete vřes

Fotomontáž autora

PŘEČETLI JSME PŘES RAMENO

PAŘÍŽ: *Café-restaurant Procope*

Také Le Café Procope (zadní vchod je z Cour du Commerce Saint André). 1670 přišel z Palerma mladý Sicilián Francesco Procopio dei Coltelli. Kavárna byla otevřena 1686.

Krátký příběh slavné restaurace: Procope začal svou kariéru jako pomocník dvou Arménů, kteří prodávali kávu na trhu v Saint-Germain. Nový nápoj začal být oblíbený v salonech a dobýval svět. Procope, který měl nějaké úspory, otevřel zařízení specializované na přípravu kávy a prodej tropického nálevu. 1864 nahrazuje postupně označení *Café* klasický kabaret. Procope neomezoval svůj obchod pouze na konzumaci kávy. Prodával zmrzliny a různé nápoje. Za domem měl i mičovnu, kde se hrála *Boule* (stará francouzská verze rulety. Má pouze 9 čísel). 1689 mičovna ustoupila Comédie Francaise. Ta přitáhla novou a bohatší klientelu. Procope zemřel 1716, ale jeho syn, kterého dobře zaučil, v provozu pokračoval. Byla to první kavárna, která připravovala kávu perkolací, v kávovaru - espresso. Na slavné fotografii z roku 1948 tady kávu pijí Sartre, Simone de Beauvoir, Boris Vian a jeho žena Michelle.

Benjamin tady vymyslel americkou ústavu. V salonku je jeho bysta, PD s nápísem, že tady vznikl ragbyový klub Stade Français. U rohu je dvourohý napoleonský klobouk - *bicorne*. Císař ho tam nechal jako zástavu. Neměl na zaplacení.

Comédie Française byla otevřena naproti (1869). Klienti La Fontaine, Rousseau, Thomas Jefferson, John Paul Jones. Benjamin Franklin v Le Procope připravoval spojení nové Republiky s Ludvíkem XVI. Některé části se dostaly do Ústavy Spojených států.

Literatura • Umění • Kultura

Týdeník Unie českých spisovatelů, z. s., 11. ročník (Kmen 38. ročník). Vychází jako příloha týdeníku NAŠE PRAVDA. Zakladatel [Karel Šys]. Vedoucí redaktor Ivo Havlík. Redakční rada: Ivana Blahutová, [Michal Černík], Michael Doubek, Pavol Janík, Alexej Mikulášek, Michal Polický, Radovan Rybák. Grafická úprava Studio FUTURA. Nevyžádané příspěvky se nevracejí. Kontaktní adresa: Politických vězňů 9, 110 00 Praha 1.

Vyšlo 14. srpna 2025
luk@futura.cz